

Studietur i Norge

19.-26. juni 2015

Fra Heddal via Røldal, Moster og Eivindvik til Selja og Urnes stavkirke Sissel Jenseth

Studieturen i 2015 er en rundtur i Sør-Norge med hovedtyngden på Vestlandet, og vi vil der søke forbindelse med den tidlige keltiske kristendom. Turen er i så måte en videreføring av studieturen til Iona i 2014. Men man trenger ikke å ha vært med på denne, for å delta.

På den planlagte reisen i Norge vil vi besøke hele fire stavkirker fra høymiddelalderen: Heddal,

Røldal, Urnes og Lom stavkirker. Her finne vi et språklig sammentreff fra studieturen til Iona og Staffa, da navnet Staffa kommer av det norrøne ordet "trebygning av staver" ettersom øyas basaltsøyler minner om slike staver, i flertall; "Staff". På Vestlandet vil vi også oppsøke keltiske høykors, ett i Etne og to i Eivindvik. I følge Snorre gikk Olav Tryggvason i land på Moster da han skulle kristne Norge i 995, og her ble kristenretten stadfestet av Olav Haraldsson. Vi får oppleve Moster gamle steinkirke og Kirkehistorisk senter, som viser overgangen fra den norrøne åsatroen til kristendommen. I Seim oppsøker vi Haakonshaugen. Haakon den gode var den første som forsøkte innføre kristendommen i Norge. Olav Haraldsson steg i land på kosterøya Selja for 1000 år siden. Her finnes en Mikaelshule samt ruinene etter et benediktiner-kloster fra 1068. Andre stopp er Fartein Valens hjem i Valevåg, Astruptunet i Jølster og Nordigard Aukrust i Lom.

Den keltisk-kristne impuls

Den keltisk-kristne impuls hadde sin storhetstid i perioden fra ca 500 til 1100 e Kr. – Hva denne impulsen har hatt av betydning for kristningen av Norge, er dessverre sterkt underslått og underkommunisert, sier Otto Krog. Han har beskjeftiget seg med dette spørsmålet gjennom flere årtier og har holdt en rekke foredrag om

Ina Ingeborg Nes er guide på Kirkehistorisk senter på Moster. Kopi av det keltiske korset i Etne.
Foto: Sissel Jenseth.

temaet. Han var også med på studieturen til Iona. Gjennom vikingenes sjøtokter fikk Norge betydelige impulser fra vest. Vi fikk etter hvert også mange keltiske treller i landet vårt. Langs kysten av Norge og Island fantes også keltisk-kristne eremitter og mindre "brødre"-grupper som kom hit før vikingtoktene tok til. Dette har bidratt til et lite påkøst første trinn av kristningen i Norge, med utgangspunkt i kystområdene, og gjorde det neste trinnet med kongenes kristningsinnsats lettere. Den keltisk-kristne impuls avskaffet ikke hedendommen, men kristnet den under full verdsettelse. Solkorset viser integrasjonen av den førkristne soldyrkelsen inn i deres aller viktigste og helligste kristne symbol.¹

Hedendom og kristendom

Ved flere av Rudolf Steiners besøk i Norge fulgte Ingeborg Møller med ham til steder han ønsket å se, som Folkemuseet med Gol stavkirke, vikingskipene og Oldsaksamlingen. Ingeborg Møller fortalte fra et besøk i Oldsaksamlingen, hvor Steiner fikk se portalene fra Hylestad stavkirke i Setesdal, med motiver av Sigurd Favnesbane og Gunnar i ormegården, der Steiner henviste til hvordan de kristne og hedenske forestillingene her møttes i en åndelig enhet. Dette ligger til grunn for stavkirkeornamentikken som de siste rester av gammelt klarsyn. – I åndens verden, sa Steiner, er det ikke den samme motsetning mellom hedendom og kristendom som i teologien. Steiner nevnte også at i disse nordiske egner, særlig mot kveldstid, kunne man fremdele fornemme gudeskikkelsene fra førkristen tid.²

Keltiske høykors i Norge

På studieturen vil vi stoppe for å se det keltiske korset på kirkegården ved Grindheim kirke i Etne og de to høykorsene i Eivindvik ved tingstedet i sentrum – men hvor det ene ble

¹ Se også Harald Olsen: *Den sjøfarende pilegrim* (2008), www.kapelloya.no

² Terje Christensen: *Antroposofiens første tid i Norge, 2008, Antropos*

ødelagt i 2012 og skal restaureres. I dag finnes det bare fem slike kors med klar, keltisk form igjen i Norge, mens seks av de norske høykorsene har et rundt hull midt i korsarmenes kryss. Det som skiller de keltiske høykorsene fra det latinske korset, er de fire runde armhulene og eventuelt et sirkelrundt hull i krysset. Til sammen skal det ha vært reist over 60 steinkors, både høykors og kirkegårdskors mellom Jæren og Møre. Det er bare på Vestlandet at denne høyt utviklet steinkorskulturen har fått en markert utløper. Verken i Sverige, Danmark, Tyskland eller Frankrike finnes keltiske og engelske kors, skriver Thor Pundsnes i artikkelen om Keltiske høykors i Norge.³ På Kirkehistorisk senter på Moster står en kopi av korset i Etne.

Sunnivalegenden

"Acta Sanctorum in Selio" er skrevet på latin cirka år 1170, og beretter om Sunniva, en irsk kongsdatter, kjent for sin skjønnhet og rikdom. En hedensk, brutal beiler ville true henne til ekteskap, men i stedet for å underkaste seg, ga hun seg frivillig hen til en ukjent skjebne, ved å forlate Irland med sine folk i tre skip uten seil, ror eller årer, og de overga seg til havets bølger. Etter en lang sjøreise brakte Gud reisefølget til Norge, og den hellige Sunniva og størsteparten av hennes følge landet på ei øy som heter Selja. Av frykt for hedningene slo de seg til i grotter og jordhuler. Resten av følget landet på ei øy som heter Kinn. Folket på fastlandet i Selje så med mistro på de nyankomne og anklaget dem for å stjele sauene deres som beitet på øya. Den hedenske Håkon Jarl (jarl 970–995) dro til øya sammen med sine folk for å drepe dem i den tro at de var hærmenn. Sunniva og følget ba da om at fjellet måtte falle over dem heller enn at de skulle falle for hedningenes sverd. "Og det gikk som de ønsket. Fjellet styrtet ned, knuste dem alle på en gang og gav tilbake til himmelen de hellige sjeler som på denne måten var blitt frelst fra voldsmennenes raseri." Senere seilte noen

³ *Lære og Liv* 3/2002. Se: www.keltiskfromhet.no/ressurs-er/2007/pundsnes/keltiske_steinkors.pdf

Øya Selja med ruinene av Benediktinerklosteret St. Albanus og stien til Mikaelshulen.
Foto: Sissel Jenseth.

mørket, over havet er hun kommet til en solgrønn ø i vest. Hun ville bo hos oss og skal aldri forlate oss. Hun har født sitt barn i vårt hjerte, og den som nærer dette barn i sitt

handelsmenn forbi øya, og de så likesom en strålende søyle av klart lys – som nådde helt opp til himmelen. I følge Olav Tryggvasons saga fikk kong Olav Tryggvason høre historien, og han dro selv til Selja sammen med sin biskop og et stort følge. Der ble Sunnivas legeme funnet helt og uskadd. Sunnivas knokler ble skrinlagt i 996 og senere ført til Kristkirke i Bergen.

St Sunniva er Vestlandets skytshelgen og feires 8. juli. Michael Wohlenberg, tidligere sogneprest i Selje, skriver i et notat fra 2001: Keltisk tidebønn i Selje, at selv om det ikke finnes konkrete bevis for at Sunniva eller andre keltiske eneboere virkelig har vært på Selja, er det allikevel sannsynlig å regne med en keltisk fortid i Selje ut fra det vi vet om reisene til keltiske eneboere og om havstrømningene fra Irland til Selje. Og hellige St Sunniva kan være et forbilde uansett.¹

Den keltiske kristendoms naturforvandlingsvilje I boken *Av Norges indre historie*, skriver Olav Stokland: "Sunniva er kommet til oss i

¹ Se: www.keltiskfromhet.no/ressurser/2005/oppgaver/tidebonner_mw.pdf

indre, han skal ikke gå alene om han enn går i den dypeste natt. Og det skal være lys over stiene der han går, han skal forstå hvad stenen tier om og hvad løvet suser, og fuglene skal sette seg på hans skulder og dyrene skal komme frem fra mørket og slikke hans hånd. For de vet at intet ondt kan komme fra den som bærer Sunnivas solbarn i sitt hjerte.

Den keltiske kristendoms naturforvandlingsvilje sank ned i det norske folkedyp og levet der videre avdempet som medfølelse med all skapningen, båret gjennom tidene av det kvinnelige element i folket, som åndet den inn i dets skikkelser, dets sagn og sanger. Kornneket reistes ved den som en gave til himmelens fugler og julegranen tendtes siden av dens skjulte flamme i de tusen hjem i vinterødet. Og den steg i lengsel i eventyrene om husmannsgutten, han som engang skulle la den stille medlidenhetens glo lue opp i en forløsende kjærlighet til naturens undertrykte liv."

Mikaelshulen på Selja

Selja inngår i dag i det som kalles Kystpilegrimsled, som ble etablert i 2014, og vi vil besøke Selja på Jonsok. Kirker i overgangsområdet mellom

hedenskap og kristendom ble ofte oppkalt etter Mikael. Dette er kirker på fjelltopper (mellom himmel og jord), på øyer (mellom havet = kaosmakten og kulturen) og i huler, og han viser til klosterøyene Skellig Michael utenfor sørvest Irland, Mont-St-Michel på Bretagnekysten og St. Michaels Mount i Cornwall. I Norge fantes slike Mikaelkirker på slottsfjellet (Mikkelsfjell) i Tønsberg og på Rokoberget i Løten, og som hulekirker på Selja og i fjellveggen øst for Nordsjø ved Skien.²

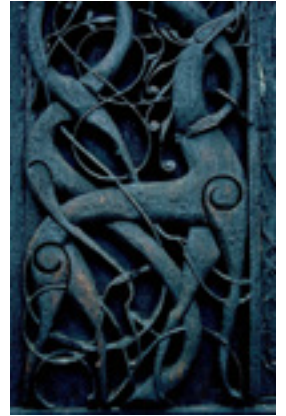
Helgenanlegget til St Sunniva ligger i skråningen på nordvestsida av Selja ovenfor kloster-ruinene, med utsikt over Stadhavet og mot Stadlandet som en mektig naturkatedral. Helleren og Mikaelshulen er "det eldste kirkehvelv vi har tilbake i landet". Rommet under helleren ble kalt "Salen", og restene etter denne var i følge legenden bo- og dødsstedet for Sunniva og hennes følge. Utenfor helleren finnes murrester som er 1-2 meter høye. Det var her Olav Tryggvason skal ha bygget den første trekirke i 996, "hvor den ærefulle jomfruens legeme var blitt funnet". Steinkirken som ruinene representerer, har kommet til på et senere tidspunkt. Selja hadde en periode hele fire kirker, og det er etablert pilegrimsvandrestier fra Bø.

Stavkirkene

I Norge ble stavkirkene reist på grunnlag av lokale tradisjoner, og utsmykningen ble gjort i den gamle, norrøne stilen. På vår vei vestover besøker vi Heddal stavkirke i Telemark fra tidlig 1200-tall, som er den største av stavkirkene – en vakker katedral i tre. På den andre siden av fjellet kommer vi ned til lille Røldal stavkirke som er kjent for sitt undergjørende krusifiks som ifølge sagnet svettet hver jonsoknatt. Da strømmet pilegrimene til kirken og samlet svetten på

² Mecky Wohlenberg (rev. 28.09.2006) *Hellig sky: Minne- og merkedager. En keltisk inspirert helgenkalender for Norge*. Se: www.keltiskfromhet.no/ressurser/helligsky/pdf-filer/HISky39_Mikkelsmess.pdf

Den berømte stavkirkeportalen på Urnes kirke i Sogn. Foto: Wikipedia.

linkluter som de brukte til å tørke på skadde og sårede legemsdeler. Historien forteller at mange ble friske og la igjen både krykker og proteser i kirken.

Pilegrimsferden til kirken ble holdt i hemmelighet til så sent som i 1835, nærmere 300 år etter reformasjonen. Som i diktet "Storegut er med til Røldalsmessa", av A.O. Vinje (1866). Det under-gjørende krusifikset henger fortsatt i kirken.

Etter besøket i Selje går turen til Urnes stavkirke, som regnes som selve juvelen blant stavkirkene og står på UNESCOs liste over verdens viktigste kulturskatter. Kirka er bygd i 1130, men Nordportalen stammer fra en enda eldre kirke fra midten av 1000-tallet, og regnes som selve juvelen. Utskjæringene har fått navnet Urnesstilen – de praktfulle utskjæringer av sammenvevde dyrefigurer, som har en slående likhet med Book of Kells³, og fra flere svenske runesteiner i Uppland, fra omkring 1060. Urnes kirke er en fullt utviklet treskips stavbygning med 14 staver som holder oppe midtskipet. De er alle pyntet med terningkapitel og utskjæringer av både bibelske motiv og fabeldyr. I flere år har Flemming og Edda Distler fra Danmark studert kirka, og i boka *Stavkirkernes billedsprog – fordybelse og tolkning*⁴ gir de en antroposofisk tolking av motivene i Urnes stavkirke gjennom tekst og tegninger. De påviser

³ Boken ble tidligere også kalt «Sankt Columbas bok», etter den hellige Columba av Iona. Kilde: Wikipedia.

⁴ *Antropos* 1997.

Nikolai Astrup: *Getsemane* (1926).
Olje på plate 42x32cm.
Bergen Kunstmuseum.

Hovudhuset. Astrupfamilien dyrket det meste de trengte, her på gården, og det ble anlagt terrasser for å holde jorda på plass. Rabarbraen gror vilt og frodig, akkurat som i Astrup sine bilder.

Nikolai Astrup ville male naturen, og sa om seg selv: "Jeg er en naturalistisk naivist". I bildene skildrer han sitt hjemlige landskap slik han opplevde det som barn. Han tar oss med til kjernen i sin naturopplevelse, til det som ligger bevert i hans eget erindring. Einar Lexow skrev i 1918 om bildet "Getsemane" i *Kunst og Kultur*: "I hjørnet nederst til høire kneler en ung pike, som er blitt grepet av Kristi lidelse og nu i ekstatisk drømmetilstand ser det hele utspilles i de hjemlige omgivelser, den eneste natur hun kjenner.

Månen lyser over Jølstervannet, men i haven er det ikke lenger gårdens folk som beveger seg, men yppersteprestens tjenere som kommer for at gripe Frelseren. Med lanser og med fakler nærmer de seg, og de kommer fra Golgatha, hvor korsene alt er reist og venter sitt bytte. Den uavvendelige skjebne er symbolisert i fjellets djevleske profil, en fri og fantasifull variasjon over det gamle motiv med dødninghodet, som betegner Golgatha som "hovedpandedet". Og så det satiriske islett, som Astrup vanskelig kunde unnvære, skildringen av de sovende apostler."¹

Menneskemøter vil ha en sakral kvalitet

I 1915 sa Rudolf Steiner opp at det i fremtiden ikke vil finnes religiøs tvang (GA 159). Det som vi i dag kaller religiøse verdier, vil i langt

¹ <http://m.nikolai-astrup.no/node/889>

blant annet en sammenheng med utskjæringene på Nordportalen, og viser hvordan motivene på kapitélene synliggjør en forvandlingsvei der mennesket overviner dyret i seg. De synliggjør sammenhenger mellom utsmykninger i forskjellige stavkirker, bl.a. Hegge, Hurum, Heddal og Gol stavkirker.

Nikolai Astrup – naturalistisk naivist

På vei mellom Eivindvik og Selje går turen langs Jølstravatnet. I den forbindelse legger vi inn et besøk på Astruptunet, den tidligere husmannsplassen Sandalstrand, som billedkunstneren Nikolai Astrup kjøpte i 1914. Her bodde og arbeidet han fram til han døde i 1928. Omgivelsene og naturen er storslått, med fjellet, fossene og Jølstravatnet. I det bratte terrenget snor stien seg opp mot de tre husene i laftet tømmer: Kjøkkenstova, Peisestova og

høyere grad kommer til å avhenge av den enkelte individualitet. I 1918 i Zürich (GA 182) sa Steiner at i fremtiden vil hvert menneskemøte kunne "betraktes som en religiøs handling, som et sakrament, og man behøver ingen spesiell kirke for å opprettholde det religiøse liv".

Menneskene vil bli grepet av tankefrihet, av en lengsel etter tankefrihet på alle religiøse områder, og det vil avhenge av hvor kraftig dets individualitet er. Religiøs samhörighet slik vi kjenner det i dag vil ikke lenger eksistere. Samtidig peker Steiner på at kulturutviklingen, fra den ene kulturrepoken til den annen, er avhengig av at de nye egenskaper som kommer til å prege hele den etterfølgende epoken, må pleies frem og forberedes av menneskelige sammenslutninger i den foregående. I tidligere tider var det mysteriestedene som tok seg av denne oppgave, i våre dager er dette den åndsvitenskapelige bevegelse sin oppgave.

Aukrust og Lom

Turen fortsetter inn til Fortun og opp over Sognefjellet, Nord-Europas høyeste fjellovergang, med Fantestein som høyeste punkt, 1434 moh. På denne tiden har veien vanligvis meterhøye brøytekanter. Vi vil stoppe underveis og beundre utsikten. På den andre siden planlegges et stopp på den biodynamiske gården Nordigard Aukrust, som var hjemmet til dikteren Olav Aukrust. Vi besøker også Lom stavkirke i Fossbergom, før vi avslutter turen og vender nesa hjemover.

Fulltegnet

"Vegine falle so vide" heter det i Draumkvedet, og rundturen i Sør-Norge er i alt 1630 kilometer. Turen starter fredag formiddag 19. juni og varer i 7 dager.

Programmet til studieturen ble sendt ut i begynnelsen av oktober til medlemmene i Antroposofisk Selskap (de som vi har korrekt epostadresse til) og til deltakere som har vært med på tidligere studieturer. Turen er nå fulltegnet med 16 deltakere. Turleder er Sissel Jenseth, tlf 32 83 47 69, m 975 63 875, epost: jenseth@online.no.

Finn den røde tråden i ditt liv

Biografkurs med Inger Nerdrum, antroposofisk/ biografisk samtalerapeut. 27. februar - 1. mars 2015, Prinsensgt. 53, Trondheim

Biografiarbeidet er en metode til selverkjennelse som bygger på det antroposofiske menneskebildet. Metoden ble utviklet i Holland og England på 1980-tallet, og praktiseres i dag i mange land over hele verden. Ordet biografi kommer fra de greske ordene "bios" som betyr liv og "graphia" som betyr å skrive. Man kan da spørre; Hvem skriver biografien?

Mennesket utvikler seg etter visse rytmer og lovmessigheter gjennom livet, og den mest gjennomgripende er 7-årsrytmen. Grovt regnet kan man si at de første 21 årene handler om fysisk utvikling, mellom 21 og 42 år skjer den egentlige sjelelige utviklingen, og fra og med 42 år kan man for alvor ta fatt på sin åndelige utvikling. Man kan si at det finnes en arketypisk utvikling i menneskelivet som er som renningen i livets vev.

Samtidig er det et uomtvistelig faktum at vi er individuelle. Vi lever alle et helt unikt liv der vår individualitet uavbrutt søker å realisere sine intensjoner, i stort som i smått. Noe går lett for oss, andre ting får vi kjempe med. Vi har alle vår egen skjebne, og vi søker hele tiden å forstå hvem vi er. Man kan si at det liv vi lever er som innslagene i livets vev.

Gjennom årene skapes et mønster som er unikt for hvert menneske. Når vi står midt i livet, ser vi ofte ikke skogen for bare trær. I biografiarbeidet tar vi et skritt tilbake og betrakter livet vårt liksom utefra. Da kan vi begynne å få øye på mønsteret og den røde tråden. Den danske filosofen Søren Kierkegaard har sagt "Vi lever vårt liv framlengs, men vi forstår det baklengs". Dette beskriver et av prinsippene i biografiarbeidet.

Inger Nerdrum, Dipl. antroposofisk/biografisk samtalerapeut. Hun er norsk sykepleier som også har arbeidet ved Vidarklinikken. Hun har hatt egen praksis i mange år, både i Danmark og Sverige.

Pris: 2500 kr. Kr 500 betales ved påmelding. Påmelding innen 20. januar 2015 til Kjellrun Isaksen Hammer, tlf 906 37 393, kjellrun_isaksen@hotmail.com